

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Випуск 20

Рівне – 2010

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. – 333 с.

Ювілейний випуск наукової збірки «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» присвячений 70-ти річчю Рівненського державного гуманітарного університету.

Збірник містить результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на II Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів 8–9 грудня 2010 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне);

Шугасва Людмила Михайлівна, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 26 листопада 2010 р.

Свідотство про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.102009 р.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 29,
історико-соціологічний факультет РДГУ.

У четвертому кварталі на обліку було 338 дітей, яким було надано 150 медичних порад. За цей період зафіксовано одну смерть немовляти [1, арк. 1–3].

На станціях були молочні кухні, які забезпечували здорових і хворих дітей раннього віку раціональним харчуванням, звільняючи міських жінок від додаткових турбот у сім'ї, адже частина їх працювала. У 1937 р. в Рівному відкрилася дитяча поліклініка «Крапля молока» під керівництвом Софії Рембелінської [3, с. 14].

У січні 1939 р. на Західній Волині діяло 16 станцій опіки над матір'ю і дитиною, із них найбільше – три – було у Кременці, по дві – у Дубні, Рівному та Здолбунові. У решті повітових центрів – Горохові, Костополі, Ковелі, Любомлі, Луцьку, Сарнах і Володимирі – діяло по одній станції. Три із цих осередків утримувало Товариство охорони здоров'я, а 12 – Спілка громадської праці жінок. Стосовно утримання ще однієї станції опіки над матір'ю і дитиною таких даних немає [9, с. 57]. Можна припустити, що цей медичний осередок міг функціонувати на кошти органів місцевого самоврядування, адже саме ці інституції на території Волинського воєводства відкрили значну кількість медичних закладів – лікарень, амбулаторій та медичних пунктів.

До роботи станцій опіки над матір'ю і дитиною долучалися досвідчені лікарі, які надавали пацієнтам кваліфіковані консультації. Так, у 30-х роках зі станцією опіки у м. Здолбунові співпрацював відомий хірург Петро Сигізмундович Паславський, який жив в Острозі. Він брав активну участь у створенні та діяльності громадських організацій, що сприяли охороні здоров'я населення краю [7, с. 273].

Отже, у міжвоєнний період у кожному повітовому місті Західної Волині працювали станції опіки над матір'ю та дитиною, які стали центрами кваліфікованої консультаційної та профілактичної роботи у сфері охорони здоров'я матері та дитини. Ці осередки проводили просвітницьку роботу, сприяли підвищенню культурно-освітнього рівня щодо материнства й дитинства, долаючи практику некваліфікованого акушерства. Водночас кількість станцій опіки над матір'ю і дитиною, з огляду на чисельність мешканців і природний приріст населення, була мізерною, не було також і належної державної підтримки медичної галузі.

Джерела та література

1. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. 30. – Оп. 7. – Спр. 138. Указання Волинського воєводського управління, о предоставлении отчетов о работе женско-детской консультации. – 10 арк.
2. ДАРО. – Ф. 31. – Оп. 1. – Спр. 2557. Устав о работе городского отдела охраны материнства и младенчества. – 12 арк.
3. Медицина Рівненщини : інф.-реклам. ілюстр. видання. – Луцьк : Волин. обл. друк. – 2004. – 514 с.
4. Народний вісник (Луцьк). – 1927. – Трав.
5. Народний вісник (Луцьк). – 1927. – Жовт.
6. Прищеп О. П. Вулицями Рівного: погляд у минуле / О. П. Прищеп. – Рівне : [б. в.], 2006. – 222 с.
7. Шпізель Р. С. Вклад в світову практику уродженців Волині лікарів-поляків з Острога / Р. С. Шпізель, Р. П. Гуцал // Поляки на Волині: історія і сучасність : наук. зб. «Велика Волинь» : праці Житомир. наук.-краєзн. т-ва дослідів Волині. – Т. 30 / голов. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир : М. Косенко, 2003. – С. 268–274.
8. Po pracy dokonanej // Przegląd Wołyński. – 1932 – 6 marzec.
9. Wołyń w liczbach. Zbiór tablic statystycznych, dotyczących województwa Wołyńskiego / pod red. S. Witkowskiego i S. Landy. – Łuck, 1939. – 65 s.
10. Życie Wołynia (Łuck). – 1924. – 29 czerwca.

УДК 94 : 061 . 22 (477 . 81)

Давидюк Руслана кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України Рівненського державного
гуманітарного університету

Гладка Лариса магістрантка VII курсу Рівненського державного
гуманітарного університету (науковий керівник к.і.н.
доц. Давидюк Р.П.)

ЗАБОРОНА РІВНЕНСЬКОЇ ПОВІТОВОЇ «ПРОСВІТИ»: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

У статті досліджуються переслідування польською владою та заборона Рівненського повітового товариства «Просвіти», як найбільшої і найактивнішої у Волинському воєводстві. Доведено, що утворені після цього у рамках «волинського експерименту» українські проурядові організації подібного типу («Просвітянські хати» та «Рідні хати») так і не змогли повноцінно замінити «Просвіти».

Ключові слова: Друга Річ Посполита, Рівненська повітова «Просвіта», «волинський експеримент», «Просвітянська хата», «Рідна хата».

В статье исследуются преследования польскими властями и закрытие Ривненского повоевого общества «Просвита», как наиболее активной в Волинском воеводстве. Доказано, что образованные после этого в рамках «волинского эксперимента» украинские проправительственные организации подобного типа («Просвита́нські хати» и «Рідні хати») так и не смогли полноценно заменить «Просвиту».

Ключевые слова: Вторая Речь Посполита, Ривненская повоевая «Просвита», «волинский эксперимент», «Просвита́нська хата» и «Рідна хата».

The article examines the persecution of the Polish authorities and county zaboroha Rivnenskoho Society «Prosvita» as much and most active in the Volyn province. Proved that created it in the framework of the Volyn experiment Ukrainian pro-government organization of this type («Posvityanski house» and «Native house») could not fully replace the «Prosvita».

Key words: Second Commonwealth, the district Rivne, «Prosvita». Volyn experiment, «Prosvityanska house», «Native house».

Постановка проблеми. Метою товариства «Просвіта», заснованого у 1868 році у Галичині, було пізнання і просвіта народу. Згодом це товариство поширило свою діяльність на Волинь, стало наріжним каменем процесу національного відродження українців. Рівненська «Просвіта» була найбільшою та найдіяльнішою організацією на Волині у міжвоєнний період, тому першою зазнала переслідувань та остаточної заборони польською владою.

Стан наукової розробки проблеми. Внесок у дослідження даної проблеми здійснили Гурій Бухало [1], Микола Кучерепа [17], Борис Савчук [19] та інші. Джерельною базою наукової статті стали матеріали та документи, що зберігаються у Державному архіві Волинської області [6–8] та Державному архіві Рівненської області [9–16].

Мета і завдання наукової статті. У науковій статті поставлено за мету дослідити причини ліквідації польською владою Рівненської «Просвіти», як найбільшої і найдіяльнішої на Волині та з'ясувати особливості подальшого просвітнянського руху, який під впливом «волинського експерименту» воєводи Генрика Юзевського набрав проурядового характеру.

Один з перших осередків на Волині, що дав початок для сталої та міцної організації «Просвіти», виник у Рівному. У вересні 1917 року тут утворився гурток свідомих українських інтелігентів, які вирішили закласти «Просвіту». На кількох спільних зібраннях було вироблено статут, який затвердив окружний суд. «Просвіта» у Рівному зростала чисельно і на кінець 1918 року нараховувала біля 100 членів [19, с. 30]. Рівненська «Просвіта» мала свій власний будинок по вулиці В'язницькій 15-А [4, с. 2].

Приєднання Волині до Польщі внаслідок Ризького договору 1921 року створило нові політико - правові реалії. У цей час осередки «Просвіти», швидко поширюються у сільській місцевості, зростають чисельно і впродовж цілого десятиріччя визначають культурно-національне життя українців краю. Однак, польська влада всіляко намагалася запобігти розвитку цієї української організації, відмовляючи у реєстрації просвітнянських осередків, тому з великими труднощами українцям вдалося зареєструвати у квітні 1920 року статут «Просвіти» у Рівному.

Рівненська «Просвіта» була одним із найсильніших і найдіяльніших у воєводстві осередком. Рада товариства, яку в різні часи очолювали Б.Ржевський, С.Рудський, Д.Бабенко, О.Ломакін, найдовше - сенатор О.Карпинський, виділялася своєю ініціативністю, працювала досить інтенсивно, щорічно організовуючи 25 - 30 засідань. Активними членами ради товариства були А.Кентржинський, І.Дубина, А.Горохович [19, с. 37-38].

При Рівненській «Просвіті» створювалися секції, зокрема драматично - співоча, бібліотечна, культурно - просвітня та організаційна, добродійна, церковна секції. Про широку діяльність товариства засвідчувало утворення філій. Рівненська «Просвіта» мала власне приміщення, володіла рухомим та нерухомим майном на 30 тисяч злотих. У місті було засновано Народний дім та початкову народну школу при ньому. У цьому приміщенні розташовувалася бібліотека, зали для гурткових занять. Товариство опікувалося створенням та розширенням інших українських організацій, зокрема сприяло розбудові юнацького товариства «Пласт» - спочатку в Рівному, а згодом і філії в Олександрії [2, с. 44].

Відомим просвітнянським діячем Рівного 1920-х років був Олександр Карпинський. Працюючи у місті адвокатом, він водночас активно працював у «Просвіті», кілька разів обирався головою повітового товариства, незмінно входив до ради організації, був сенатором до польського парламенту (1922-1927 рр.). Іншим діяльним просвітнянином був Антін Нивинський. Він належав до тих, хто ще в роки революції заснував «Просвіту» в Рівному, пізніше обіймав посади голови, секретаря, скарбника повітового товариства. Впродовж 20 - х - початку 30 - х років видрукував у місцевих виданнях Львова, Луцька, Рівного низку оповідань, нарисів [18, 166-167].

У вересні 1926 року в Рівному відбувся з'їзд місцевих просвітнянських осередків, на якому обговорювалися проблеми громадської діяльності. У роботі з'їзду брали участь представники зі Львова, діячі місцевої «Просвіти». На форумі відзначалося, що Рівненська «Просвіта» гідно виконувала свої статутні завдання, здійснюючи «культурно - національний розвиток українського населення». Отож, діяльність товариства була різноплановою і досить активною [18, с. 170].

Згідно із статутом «Просвіта» проголошувалися позапартійним товариством, однак боротьбу за вплив на цю організацію вели всі політичні сили краю. У кінці 20-х років ХХ століття більшість «Просвіт» на Волині знаходилися під впливом партії «Сельроб», хоча відчутними були впливи Українського народно-демократичного об'єднання (УНДО), Української соціалістичної радикальної партії (УСРП) [9, арк. 320-322].

Польська влада відразу поставилася до товариства, як до політичної організації, намагалася встановити за нею контроль. На всіх культурно-просвітницьких заходах завжди були присутні представники поліції або адміністрації. Усі їх протоколи та програми відсилалися до старства і поліції.

Рівненське товариство, як найбільш потужне на Волині, змушене було постійно виборювати право на своє існування. Вже 7 травня 1921 року у його приміщенні під приводом поточної перевірки було проведено загальний обшук. Хоча при цьому не знайшли якихось заборонених речей, а лише українські книжки списки членів та плани розвитку філій у повіті. Після цього Рівненська «Просвіта» за розпорядженням старости мусила на певний час припинити діяльність.

Проте вже через два з половиною місяці відбулися нові установчі збори товариства «Просвіта» в Рівному, на яких обрали нову раду. На цей раз відновлене товариство проіснувало лише півроку, адже 26 січня 1922 року знову відбулась ревізія. «Криміналом» стали виявлені два десятки географічних карт України. Тоді ж були обшукані квартири активних членів «Просвіти» під закидом антидержавної діяльності. Після цього товариство заборонили вдруге, але просвітняни збирали сили для нової роботи [19, с. 98].

У 1923 та 1924 роках членам «Просвіти» черговий раз доводилося порушувати питання про її відновлення. Зрозуміло, що із закриттям повітового товариства автоматично припиняли діяльність і його філії [9, арк. 40-43]. Лише звернення українських послів до міністра внутрішніх справ змусили повітового старосту прийняти рішення про відкриття «Просвіти».

З початком 1925 року, коли відбувалися зміни в адміністративному поділі Волині, у багатьох селах, у зв'язку з переходом від одного повіту до іншого, були закриті просвітнянські осередки. Так, із перепідпорядкуванням Здовбицької гміни від Рівненського Здолбунівському повіту була припинена діяльність п'яти сільських філій, що належали до Рівненської «Просвіти». З цієї причини просвітнянський рух зазнав втрат і в інших повітах краю [19, с. 91].

Невдовзі, від періодичних заборон Рівненської «Просвіти» чи її філій, польський уряд перейшов до остаточної ліквідації товариства в краї. Перший «санацийний» волинський воєвода Владислав Мех видав розпорядження рівненському старості провести 20-26 грудня 1927 року «люстрацію» Рівненської повітової «Просвіти» та її філій. Приводом стало існування при ній «гімнастичних гуртків, діючих на військовий характер» (мався на увазі «Пласт» та організації пластового з'їзду в Олександрії в серпні 1927 року) [2, с. 130]. Воєвода вимагав з'ясувати з ким товариство вело кореспонденцію, чи правильно велася фінансова звітність, чи без юридичних порушень формувалися бібліотеки та читальні [11, арк. 1-2].

Зрозуміло, що різного роду дрібних порушень знайшли більше, ніж достатньо, зокрема недбалість ведення рахунків; наявність неповнолітніх членів; зберігання заборонених книжок (тобто історичної літератури); здійснення постійних контактів з Матірним Товариством у Львові; активна участь у шкільному плєбісциті; розповсюдження інструкцій «Рідної школи» та інше.

У січні 1928 року рівненське старство почало проводити «люстрацію» філій у Корці, Межириччах, Самострілах, Сапожині, Майкові, Дулібах, а з 15 січня розпочалася нова «люстрація» рівненської централі. На цей раз основним звинуваченням проти товариства було те, що «Просвіту» опанували прихильники «Сельробу» та інших політичних організацій [14, арк. 51].

У цей час на посаду волинського воєводи був призначений Генрик Юзевський, автор «волинського експерименту». Нова

адміністрація поставила справу таким чином: або повна підтримка влади або ж репресії до нелояльних організацій. У зв'язку з цим йшлося про ліквідацію та закриття тих українських товариств, які проводили антипольську діяльність.

Наголошуючи на тому, що не можна ототожнювати українців Східної Галичини з українцями (польської Волині), воєвода вважав будь-які контакти волинського та галицького населення небезпечними для реалізації свого експерименту. У цих умовах поширилася доктрина «сокальського кордону», яка незабаром стала визначальним фактором у національній політиці пілсудчиків.

Пізніше Генрик Юзевський згадував: «Життя волинське було інакшим, мало інші можливості і умови, більше наближалось до Полісся, Новогродненщини, Віленщини. Була в них одна й та ж «кресовість», інакша, ніж галицька «кресовість...» [3, с. 194]. Програма ізоляції волинського життя від галицького здійснювалася, насамперед, адміністративними методами, шляхом заборони діяльності низки українських організацій.

Боротьба воєводи з галицькими організаціями в першу чергу торкнулася «Просвіти». В одному із своїх звітів воєвода писав: «Основною базою галицьких впливів є «Просвіта», яка має розгалужену мережу по всій Волині» [5, 282].

Після перевірки «Просвіта» в Рівному деякий час ще продовжувала працювати, а 29 квітня 1928 року відбулися її звичайні збори (останні перед ліквідацією), на яких обрали раду товариства. На зборах просвітяни намагаючись знайти вихід із кризового становища, вирішивши взяти позику 10 тисяч злотих в Земельному банку у Львові, яка призначалась на розбудову школи і Народного дому. Велика увага приділялася розвитку кредитної та споживчої кооперації. Однак, через кілька днів після зборів старство повідомило раді Рівненської «Просвіти» про закриття товариства.

У вересні 1928 року міністерство внутрішніх справ своїм рішенням відхилило подану Рівненською «Просвітою» апеляцію. Отримавши міністерське розпорядження, рада товариства внесла до старства прохання відстрочити термін ліквідації організації на місяць, а тим часом збрала від своїх філій звіти і внесла через старство до воєводства новий статут повітової «Просвіти». Проте відновити товариство так і не вдалося [19, с. 99-100].

Розпорядженням рівненського старства від 16 квітня 1929 року визначався остаточний термін ліквідації «Просвіти» - до кінця місяця. 30 квітня у присутності 75 членів «Просвіти» у Рівному та представників старства відбулися ліквідаційні збори. На них вирішувалося одне головне питання - про майно. З приводу цього розгорілася дискусія. Рада «Просвіти» внесла пропозицію передати його «Союзу українок». С. Семенюк пропонував поділити майно на дві частини: нерухоме передати до Української приватної гімназії, а рухоме - «Союзу українок». П.Кентржинський висловився за передачу майна новому товариству «Просвіта», статут якого вже передали до старства. [19, с. 100]. Зрештою, майно Рівненської «Просвіти» на суму 20652 злотих вирішили передати осередкові «Союзу українок» та українській гімназії [1, с. 29].

Після цієї заборони «Просвіта» у Рівному вже не змогла поновити роботу. Заборону рівненської, а пізніше дубенської та ковельської «Просвіт» у 1928- 1929 роках вважають першим етапом ліквідації товариства на Волині. За цей час було припинено існування біля 367 його осередків, що об'єднували понад 9600 членів [6, арк. 4].

Просвітянська еліта краю намагалася поновлення заборонених товариств з недопущення дальшої їх ліквідації. З цією метою представники товариства зібралися 8 липня 1928 року на конференцію у Луцьку. У результаті роботи було прийнято резолюцію, у якій відкидався запропонований Волинським воєводством статут «Просвіт», як такий, що суперечить ідеям просвітянського руху. Учасники конференції склали заяву до найвищої влади з вимогою припинити репресії проти «Просвіти» на Волині і звернення до громадськості з закликом не підтримувати псевдо просвітянських організацій [10, арк. 244-245]. Однак, вже у 1932 році почався новий етап боротьби з «Просвітами», який завершився остаточною ліквідацією товариства на Волині. У цьому році було закрито 216 філій, які об'єднували понад 6 тисяч членів. Так, 25 квітня 1932 року рішенням повітового старства була закрита луцька повітова «Просвіта» [15, арк. 46], а 16 серпня цього року подібне рішення прийняв щодо луцької «Просвіти» волинський воєвода, хоча це рішення було вже пояснено «порушенням статутних правил» [15, арк. 114].

Луцька «Просвіта» намагалася прилаштуватися до нових умов, заявивши, що стоїть на ґрунті польської державності. Однак майже дворічна боротьба завершилася поразкою: 1 липня 1934 року міністерство внутрішніх справ затверджувало рішення волинського воєводського уряду у справі ліквідації названої «Просвіти» [16, арк. 88 зв.].

У цьому ж році закрили володимирську «Просвіту». 14 жовтня 1934 року відбулося ліквідаційне зібрання, а майно було вирішено передати на користь товариства «Просвіта» у Львові [16, арк. 262 зв.].

Єдина чинна «Просвіта» у горохівському повіті знаходилася у складному стані, доказом чого було те, що у липні 1934 року вона змогла провести лише одну аматорську виставу [16, арк. 146 зв.]. Однак, і ця повітова «Просвіта» була ліквідована, у тому ж 1934 року. Останні філії «Просвіт» на Волині були знищені у 1936 році. В цілому, з 1928 по 1936 рік на Волині було закрито 630 осередків товариства, в яких нараховувалося 17700 членів [6, арк. 5].

Ліквідація «Просвіти» була важким ударом для українського населення краю, адже було втрачено один із найсильніших національних культурних осередків. Проте, зусилля, започатковані Рівненською «Просвітою», не були марними, їх, зокрема, продовжували вчителі та учні української гімназії. Їхніми зусиллями 11 березня 1930 року (вже після ліквідації «Просвіти») в міському приватному театрі було проведено концерт-академію на честь 69-ї річниці смерті Тараса Шевченка. На вечорі прозвучали вірші поета, виконувалися музичні твори на слова його поезій - «Заповіт», «Реве та стогне Дніпр широкий» та ін. Концерт мав завершитися виконанням українського національного гімну «Ще не вмерла Україна», але польська адміністрація вимагала виконання польського державного гімну. Коли ж хор почав співати польський гімн, то зал, не чекаючи його закінчення, заспівав гімн український. Присутній на концерті староста Рівного наказав замкнути двері і викликав поліцію. В ході інциденту заарештовано 192 особи, серед яких п'ятеро учнів [12, арк. 8-14]. Згодом шістьох осіб віддано під суд, троє були ув'язнені. Директора гімназії Ф.Пекарського, який був відповідальний за проведення заходу, звільнили із займаної посади [12, арк. 60]. Після цього вечора Рівненська гімназія втратила право, яке давало змогу її випускникам вступати до вищих навчальних закладів Польщі [17, с. 92].

Таким чином, вважаючи культурно-освітнє товариство «Просвіта» політичною базою українського націоналізму Галичини, польська влада повела з ними жорстоку боротьбу, знищуючи осередки організації на території Волинського воєводства. Першою жертвою стала Рівненська «Просвіта», як одна з найактивніших та найдіяльніших в краї.

Після ліквідації «Просвіт», щоб заповнити утворений простір, волинський воєвода Юзевський сприяв створенню подібного типу організацій, але проурядового спрямування. Ними стали «Просвітянські хати» у селах та «Рідні хати» у містах, які були абсолютно незалежні від центральної «Просвіти» у Львові, діяли виключно на території Волинського воєводства і перебували під впливом лояльної до польської влади регіональної партії - Волинського українського об'єднання (ВУО). Перші «Просвітянські

хати» утворилися у 1931 році. Тоді ж Волинське воєводське управління затвердило регулямін (статут) «Просвітянських хат ВУО» [8, арк. 107].

Згідно із статутом «Просвітянські хати» мали видавати і поширювати українські книги, газети, підручники, організувати бібліотеки, читальні, проводити концерти тощо. Новоутворені філії організували різні свята, вечори з нагоди Шевченківських днів, Різдва Христового, Дня матері. Постійно проводилися «академії» на честь видатних українських діячів, організувалися численні курси, літературні вечори за участю української інтелігенції. Просвітянські бібліотеки розповсюджували українську книгу, часто вони ставали чи не єдиним місцем, де вільно функціонувало українське слово. Бібліотеки були розмаїтими за тематикою, переважали твори українських письменників, зокрема Тараса Шевченка, Лесі Українки, Панаса Мирного, Михайла Коцюбинського та інших. Однак далеко не в усіх населених пунктах були бібліотеки, тому «Просвітянська хата» у Рівному створила «Мандрівну бібліотеку».

Збільшення кількості «Просвітянських хат» проходило паралельно із зменшення «Просвіті» на Волині, що можна пояснити планами воєводи Генрика Юзевського. «Нині на Волині маємо 22 «Просвітянські хати»... припускаю, що протягом року їх чисельність зросте до 50» - писав волинський воєвода у звіті за 1933 рік [17, с. 84].

«Просвітянські хати» в основному зосереджували свою роботу у центральних повітах воєводства. Так, станом на 18 грудня 1935 року «Просвітянські хати» були зареєстровані у 27 селах Рівненського повіту [13, арк. 5]. Наголосимо, що найбільше «Просвітянських хат» було саме у рівненському повіті: у 1937 році – 53 осередки [7, арк. 39]. Хоча і кількісно, і якісно «Просвітянські хати» так і не змогли замінити заборонені «Просвіті». Українське ж населення йшло до «Просвітянських хат» не тому, що поділяли погляди лояльного відношення до польської влади, а тому що це була чи не єдина легальна українська культурно - освітня організація в краї.

Зауважимо, що всі заходи, які проводились «Просвітянськими хатами» ретельно контролювалися владою. Вони мали подавати прохання щодо дозволу на проведення вечорів, занять різних гуртків, до староства надсилати документи про кількісний склад членів організації, дату її заснування і місце знаходження, всі протоколи засідань. Незважаючи на це, наприкінці 1930-х років «Просвітянські хати» і «Рідні хати» для поширення власних впливів активно почали використовувати діячі ОУН, ФНС.

Таким чином, ліквідація Рівненської «Просвіті», як найбільш активної та діяльної, стала початком цілковитої ліквідації товариства на Волині. Це було однією з найдраматичніших сторінок історії культурного та духовного розвитку краю, адже було втрачено один із найсильніших національних осередків. Проте, своє завдання «Просвіта» виконала: національна свідомість волинян небачено зросла впродовж 20 - х років ХХ століття. У 1930-х роках на Рівненщині, як і всій території воєводства, було втілено в життя засадничу ідею «волинського експерименту» Юзевського про утворення мережі українських проурядових організацій, подібних за напрямками роботи до «Просвіті», але лояльних до польської влади. «Просвітянські хати» і «Рідні хати» принесли певну користь українському населенню, сприяючи підвищенню його культурного, освітнього і національного рівня, але так і не змогли повноцінно замінити «Просвіті».

Джерела та література

1. Бухало Г. «Просвіта» сіяла світло / Г.В. Бухало. // Сторінки історії рівненської «Просвіті» 1917 - 1928, 1942 - 1944 рр. - Рівне: Державне редакційне видавниче підприємство, 1994. - 46 с.
2. Візитів Ю.М. Пластовий рух на Волині в міжвоєнний період. Монографія / Ю.М. Візитів. - Рівне: Волинські береги, 2008. - 180 с.
3. Генрик Юзевський. Замість щоденника // «Роде наш красний...» Волинь у долях краян і людських документах. - Т. 2. - Луцьк: «Вежа», 1996. - 342 с.
4. Гладунова Є. Гортаючи архівні документи / Є. Гладунова. // Дзвін. - 6 червня - 1997.
5. Давидюк Р. «Сокальський кордон» у національній політиці пілсудчиків / Р.Давидюк. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. - Наукові записки РДГУ. - Випуск 10. - Рівне, 2006. - С. 280-287.
6. Державний архів Волинської області (ДАВО), ф. 46 (Волинське воєводське управління), оп. 9-а, спр. 1076.
7. ДАВО, ф. 198 (Волинське українське об'єднання), оп. 1, спр. 3.
8. ДАВО, ф. 198, оп. 1, спр. 5.
9. Державний архів Рівненської області (ДАРО), ф. 30 (Рівненське повітове староство), оп. 18, спр. 484.
10. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 1274.
11. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 1279.
12. ДАРО, ф. 30, оп.18, спр. 1755.
13. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 2469.
14. ДАРО, ф. 33 (Прокуратура Рівненського окружного суду), оп. 4, спр. 29.
15. ДАРО, ф. 33, оп. 4, спр. 61.
16. ДАРО, ф. 33, оп. 4, спр. 69.
17. Кучерепа М. Волинське українське об'єднання (1931-1939 рр.): Монографія / М.М. Кучерепа, Р.П. Давидюк. - Луцьк: Надтир'я, 2001. - 420 с.
18. Поліщук Я. Рівне. Мандрівка кризь віки. Нариси історії міста / Я.О. Поліщук. - Видання друге, доповнене. - Рівне: Волинські береги, 2009. - 300 с.
19. Савчук Б. Волинська «Просвіта» / Б.П. Савчук. - Рівне: Ліста, 1996. - 149 с.

УДК 94:061.22 (477.82) «19»

Ірина Ткачук, здобувач Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка (науковий керівник к.і.н., доц. І. Б. Скакальська)

РОЛЬ ДІЯЧІВ «ПРОСВІТИ» В ІСТОРІЇ ВОЛИНІ (20-30-ТІ РР. ХХ СТ.)

В статті автор на прикладі діяльності провідних просвітян аналізує історію товариства в місті Кременець.

Ключові слова: «Просвіта», Волинь, інтелігенція, товариство, культура.

В статтє автор на примєре діятеьности вєдуущих членов «Просвितы» анализирует историю данного общества в городе Кременец.

Ключевые слова: «Просвита», Волинь, интеллигенция, общество, культура.

The article by the example of leading educationalists examines the history of the company in Kremenets.

Key words: «Enlightenment», Volyn, intelligence, society, culture.

У Західній Україні в міжвоєнний період ХХ ст. особлива роль відводилась «Просвіті», без діяльності якої був би неможливим національний та культурний поступ українців і яка виступала рушійною силою у боротьбі вітчизняної інтелігенції за українську мову, освіту.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Нагірний Віталій (Краків, Польща)

Ятвязький похід галицько-волинських князів 1248/49 року: перебіг і результати 3

Ващук Дмитро (Київ)

Пограниччя у Великому князівстві Литовському: від конфлікту до правового вирішення 6

Бартош Іван (Ніжин)

Татарський фактор у Литовсько-Московському протистоянні (1474–1480 рр.) 8

Денисюк Василь (Луцьк)

Волинський селянин проти польського шляхтича:

соціальна природа конфлікту у Луцькому повіті в 1795–1860 рр. 10

Трофімук Тетяна (Луцьк)

Удосконалення законодавчої бази виконання рекрутської повинності єврейським населенням

Правобережної України у 20–50-х рр. XIX ст. 13

Гальчинський Богдан (Київ)

Формування засад демократичного світогляду М. В. Лисенка

в умовах українського національного відродження середини XIX ст. 17

Желізняк Василь (Кременець)

Губернатор в системі управління Правобережної України 20

Буліга Микола (Луцьк)

Юридичне забезпечення виборів до Державної Думи царської Росії

(за матеріалами Волинської губернії) 22

Іваненко Оксана (Київ)

Участь учених-природознавців Харківського університету

в міжнародних наукових форумах на початку XX ст. 25

Хома Іван (Львів)

1-ий полк Січових Стрільців під командуванням Є. Коновальця (березень–квітень 1918 р.):

від створення до розформування 28

Мягка Ольга (Миколаїв)

Національно-культурний розвиток польської національної меншини

Південної України в 20-х рр. XX ст. 32

Терещук Марія (Рівне)

Здобуття вищої освіти українцями Галичини у 1919– 1924 роки 35

Гуменюк Оксана (Рівне)

Церковні процеси на початку Другої світової війни

в новоприсланих землях (вересень 1939–червень 1941 рр.) 38

Кокоско Федір (Миколаїв)

Колабораціонізм в роки війни.

Військові формування в складі вермахту і військ СС 41

Ляхно Віта (Полтава)

Місцева окупаційна преса Полтавщини про виїзд і перебування

української робочої сили в країнах Третього Райху 43

Маринченко Ганна (Миколаїв)

Релігійно-церковне життя у Південній Україні в повоєнний період 46

Бойко Вікторія (Луцьк)

УРСР в структурах ООН у післявоєнні роки 48

Ревенко Віра (Миколаїв)

Організація і діяльність сільської художньої самодіяльності

повоєнного періоду в Південній Україні (1945–1955 рр.) 51

Ляхно Олександр (Полтава)

Партійно-державна репресивна політика щодо Спільки Церков ЄХБ у 1960–1980-их роках 54

Середюк Тетяна (Івано-Франківськ)

Вплив еміграційних процесів на родинні відносини українського населення

в кінці XX – початку XXI століття (на прикладі Івано-Франківської області) 57

Ніжник Альона (Рівне)

Правове становище пізньопротестантських конфесій

на українських землях у другій половині XIX – початку XX ст. 60

Грипич Світлана, Білявцева Ольга (Рівне)

Бібліографія культури України доби незалежності як основа підготовки

фахівців-культурологів (на прикладі фондів наукової бібліотеки

Рівненського державного гуманітарного університету) 63

Буліга Ірина (Рівне)

Державно-конфесійні відносини в Україні: проблеми та перспективи 68

Коржик Ольга (Луцьк)

Роль державних структур у реалізації міграційної політики на Волині 71

СЕКЦІЯ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Коберник Ніна (Рівне) Соціально-культурні передумови формування світогляду Кирила і Мефодія	74
Юсупович Адріан (Jusupović Adrian) (Варшава, Польща) Zasięg terytorialny ziemi drohickej w średniowieczu	77
Ісмаїлова Ленора (Луцьк) Характер взаємовідносин Кримського ханства та Османської імперії (70-ті роки XV–XVI ст.)	80
Степонавичене Лирия (Вильнюс) (Литва) Некоторые особенности реализации норм залогового права (в первые годы действия второго литовского статута)	83
Степанов Дмитро (Москва) Отечество и народ. Польское протонациональное самосознание и Освободительная война украинского и белорусского народов 1648-54 гг.	88
Шеретюк Руслана (Рівне) Імперське законодавство кінця XVIII ст. як джерело політики російського самодержавства щодо Уніатської церкви	91
Блох Юлія (Рівне) Лейбористська еліта британського суспільства: оцінка зовнішньополітичних кроків країни на початку XX століття	95
Мишков Віктор (Рівне) Російська Православна церква та старообрядництво: шляхи та проблеми об'єднання	98
Клим'юк Уляна (Івано-Франківськ) Погляди Романа Дмовського на розвиток ідеї польської державності під час Першої світової війни	101
Кузьбіда Малгожата (Kuźbida Małgorzata) (Перемішль, Польща) Zarys dziejów ukraińskiej polityki międzynarodowej: analiza porównawcza z okresu Ukraińskiej Republiki Ludowej jej wpływ na współczesność w kontekście rozwoju doktryny państwowej	104
Щавлінський Микола (Мінськ, Республіка Білорусь) Формирование белорусских частей в Одессе в контексте создания белорусской государственности (1917 – 1919 гг.)	107
Кукса Олександр (Мінськ, Республіка Білорусь) Создание советских республик Белоруссии и Украины в начале 1919 г.: отличия и закономерности	109
Сай Галина (Рівне) Експедиції й погроми євреїв у Другій Речі Посполитій (1918 – початок 1920-х років)	111
Бунечко Сергій (Рівне) Політико-правове становище національних меншин Польщі та їхні майнові права (1918–1939 рр.)	114
Бородинська Ліна (Рівне) Культурницька діяльність євангельських християн у Польщі (1918–1939 рр.)	117
Сидорик Надія (Івано-Франківськ) Німецька національна меншина Польщі в зовнішній політиці Німеччини (1919–1939 рр.)	120
Чорненький Роман (Івано-Франківськ) Мисливство як елітарний засіб відпочинку населення Станиславівського воєводства (1921–1939 рр.)	124
Цьвенк Хенрик (Święk Henryk) (Ченстохов, Польща) Polacy i Rosjanie. Historyczne aspekty skomplikowanych stosunków	127
Мігун Дмитро (Мінськ, Республіка Білорусь) Планы нацистского руководства Германии в отношении Беларуси и Украины в преддверие Второй мировой войны	130
Афоніна Ірина (Київ) Культурно-масові заходи як чинник впливу на формування історичної пам'яті про Другу світову війну в американській та радянській зонах окупації Німеччини (1945–1949 рр.)	135
Оксамитний Юрій (Луцьк) Радянсько-ізраїльські відносини під час палестинської війни 1948–1949 рр.: військово-технічні аспекти	137
Разіцький Віталій (Кременець) Особливості втілення в життя завдань інформаційної політики США в Саудівській Аравії у 40–50-х рр. XX ст. історичної пам'яті суспільства	140
Десятничук Ігор (Рівне) Суспільні процеси в Чехословаччині в 60-х рр. XX ст. як передумови кризи 1967–1970 рр.	144
Віруцька Світлана (Рівне) Події 1968 року в Чехословаччині: югославський резонанс	146
Слесаренко Андрій (Рівне) Прореформаторські та антиокупаційні виступи державно-партійного керівництва й громадськості в Чехословаччині (друга половина 1968 р.–1969 р.)	149
Мартинчук Інна (Рівне) Внутрішньополітичні реалії Словаччини 1993–1998 рр. в оцінках представників євроатлантичних структур	152
Загарій Андрій (Ізмаїл) Економічна співпраця України та Росії в 2000-х роках	156

Гайдукевич Анастасія (Рівне) Історична політика Росії та Польщі кінця XX – початку XXI ст.: шлях до порозуміння?	160
Давидчук Сергій (Рівне) Візит А. Лібермана 4–9 грудня 2009 р. до України та його значення для розвитку українсько-ізраїльських відносин	163
Кошій Юлія (Київ) Проблема Гібралтару в контексті інтеграції Іспанії в НАТО	166
Філіпчук Ігор (Рівне) Філософські ідеї Карела Косіка та Івана Світака	170
Постоловський Руслан (Рівне) Чеські демократичні традиції у вимірі історичної пам'яті суспільства	171
Троян Сергій (Рівне) Цивілізаційні особливості України у вимірі глобалізації	177
Киридон Алла (Київ) Колорит пам'яті у «просторі досвіду» і «горизонт очікувань» у перехідні епохи	180
Білянський Олег (Тернопіль) Особливості суспільно-політичного розвитку Польщі (1991–2005 рр.)	182

СЕКЦІЯ III. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Синюк Сергій (Рівне) Двір волинського князя Володимира Васильковича як осередок книжної культури в історичних джерелах та українській історіографії	186
Лопацька Наталія (Рівне) Особливості еволюції статусу Дерманського монастиря у кінці XVI – першій половині XVII ст.	189
Капустін Гліб (Рівне) Детермінанти формування навчально-виховного вектора діяльності православних братств на Волині у другій половині XIX ст.	192
Тимочко Ірина (Рівне) Аспекти благодійницької діяльності Острозького Кирило-Мефодіївського православного братства	195
Біляк Леся (Івано-Франківськ) Громадсько-політична діяльність Кирила Трильовського у період ЗУНР (1918–1923 рр.)	198
Галуха Василь (Рівне) Передумови та законодавче забезпечення меліорації на Волині у міжвоєнний період	202
Паврозник Тетяна (Рівне) Взаємовідносини партії «Сельроб» з польською владою у міжвоєнний період	205
Переходько Наталія (Рівне) Діяльність станцій опіки над матір'ю та дитиною у Західній Волині (1921–1939 рр.)	209
Давидюк Руслана (Рівне), Гладка Лариса (Рівне) Заборона Рівненської повітової «Просвіти»: причини та наслідки	211
Ткачук Ірина (Кременець) Роль діячів «Просвіти» в історії Волині (20-30-ті рр. XX ст.)	214
Ткачук Ірина (Острог) Організаційна структура та програмні засади Товариства імені Петра Могили (1931–1939 рр.)	216
Синяк Степан (Рівне) Участь польських парамілітарних організацій Волині в святкуваннях ювілейних дат Польської держави	219
Кравчук Дмитро (Рівне) Партизанський рух на Рівненщині у 1941–1944 рр.: передумови, етапи розгортання	222
Чернявський Валерій (Миколаїв) Качественный и количественный состав населения, вывезенного на принудительные работы в Третий рейх в 1941–1944 годах (на материалах Николаевской области)	225
Добровичинська Валентина (Рівне) Культурне дозвілля цивільного населення та німецьких окупантів у м. Рівному (1941–1944 рр.)	229
Мазурок Валентин (Кременець) Суспільно-політичні процеси на Волині на завершальному етапі Другої світової війни	232
Антонюк Ярослав (Острог) Керівництво і структура оунівського підпілля на Берестейщині (1944–1952 рр.)	235
Ленартович Олег (Луцьк) Збройна боротьба на Волині (1944–1945 рр.)	238
Вертелецька Наталія (Рівне) Динаміка етнонаціональної структури населення Рівненщини після Другої світової війни (1944–1953 рр.)	241
Шафраї Олена (Рівне) Ідеологічний контроль над освітньою галуззю західноукраїнських областей у повоєнний період	245
Скакальська Ірина (Кременець) Спогади Ю. Шумовського як джерело з історії діяльності духовної інтелігенції Волині першої половини XX ст.	247
Сорочинська Тетяна (Рівне) Становлення радянської системи педагогічної освіти на Рівненщині: спроба ретроспективного аналізу	250

Борейко Галина (Рівне) Професійний театр Рівного 50–60-х років XX століття	253
Ларькіна Людмила (Рівне) Створення комісії сприяння за дотриманням законодавства про релігійні культу на Рівненщині (1960–1965 рр.)	256
Загребельна Людмила (Острого) Християни віри євангельської на Рівненщині (60-ті – середина 80-х рр. XX ст.)	258
Соловей Олександр (Кременець) Кременецька тюрма як знаряддя боротьби окупаційних режимів з населенням краю	261
Томаченко Олександр (Луцьк) Краєзнавство в системі шкільної історичної освіти	265

СЕКЦІЯ ІV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Пшеничний Юрій (Дубно) Керамічний комплекс ранніх слов'ян із села Липа Дубенського району Рівненської області	269
Блануца Андрій (Київ) Ординський посол Михайло Васильович Свиноський та історія надання йому маєтку Свинохи на Волині (два документи про надавчу політику Ягеллонів на українських землях Великого князівства Литовського)	271
Чекурков Василь (Рівне) Основні типи керамічного посуду XV – першої половини XVII ст. за результатами розкопок 2005 року в Дубні	274
Бурян Олександр (Кишинів, Республіка Молдова), Красножон Андрій (Одеса) Конструктивні характеристики Бендерської фортеці (XVI–XVIII вв.)	277
Войтюк Олексій (Рівне) Достовірність робіт Наполеона Орди на прикладі малюнків замків у Острозі, Тайкурах і Корці Рівненської області	282
Бундюченко Тетяна (Миколаїв) Формування демократичного світогляду М. М. Аркаса під впливом родини	284
Якобчук Світлана (Київ) Листування Ф. П. Матушевського до С. О. Єфремова як джерело дослідження громадського життя початку XX ст.	287
Якобчук Надія (Київ) Листування І. М. Каманіна з І. І. Білозерським (1903–1909 рр.) як історичне джерело	289
Березовський Олег (Київ) Друковані періодичні органи українських партій Наддніпрянщини (1905–1914 рр.) у вітчизняній історіографії	292
Сова Андрій (Львів) Символіка українських організацій «Сокіл» у Галичині (кінець XIX століття – 1939 р.)	295
Назарова Катерина (Миколаїв) Аграрна історія УРСР наприкінці 1920– початку 1930 років як предмет досліджень сучасної зарубіжної історичної науки	299
Зеркаль Микола (Миколаїв) Сучасна історіографія історії України 20-х років XX століття	303
Нефьодов Дмитро (Миколаїв) Історіографія підпільно-партизанського руху у Південній Україні в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1944 рр.): аналіз мемуарних джерел	306
Турчин Тетяна (Івано-Франківськ) Сучасна українська історіографія про умови праці та побуту українських «остарбайтерів» у Німеччині в роки Другої світової війни	309
Мармілова Ольга (Донецьк) «Донецький вісник» як джерело вивчення історії остарбайтерів Донеччини	312
Кондратенко Олег (Київ) Підготовка узагальнюючого курсу «Нариси стародавньої історії УРСР»	315
Хрящевська Людмила (Миколаїв) Тенденції етнодемографічного розвитку української нації у XX – на початку XXI ст.	318
Пастушенко Тетяна (Київ) Метод усної історії та усно історичні дослідження в Україні (Дослідження за методом усної історії в Україні: світовий досвід та вітчизняні перспективи)	321
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	326
ЗМІСТ	329

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *В.М. Шеретюк*

Комп'ютерна верстка – *В.Б. Самсонюк*

Обкладинка – *Г.В. Волохов*

Підписано до друку 29.11.2010 р.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 300 прим. Обліково-видавничих аркушів 31,7.
Замовлення № 91/1.

Відруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету,
вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненській державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Вип.20. – Рівне: РДГУ, 2010. – 333 с.